

Бояринова І.О.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії наук України*

**ТЕЗИСНІ ТВЕРДЖЕННЯ Н.В. НЕРУЧЕВА
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВЧЕНЬ
В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

В процесі вивчення питання становлення та поширення наукових вчень та досліджень у галузі сільськогосподарської економіки другої половини ХІХ ст., необхідно звернути увагу на роль непересічного представника наукової еліти аграрної галузі того часу М.В. Неручева (1835–1922). Його науковий доробок не є популярним об'єктом дослідження в даній сфері знань, хоча вчений безпосередньо пов'язаний із формуванням і становленням цієї науки. Окрім того, що він був дослідником на теоретико-методологічному рівні, М.В. Неручев зарекомендував себе ще й безпосереднім практиком. Ним застосовувалися у господарській справі набуті знання та навички під час закордонного відрядження до провідних країн Європи (червень 1866 р. – листопад 1867 р.). Яскравим прикладом його таланту як вченого аграрного економіста, стало значне збільшення прибутковості господарства навчальної ферми, яку він очолював в Петровській сільськогосподарській академії (з січня 1868 р.) [1, с. 202; 6].

Окрім того, науково-педагогічна діяльність М.В. Неручева безпосередньо пов'язана з викладанням лекційного курсу саме з сільськогосподарської економіки у вищезгаданому навчальному закладі (травень 1869 р.). Не дивно, що в багатьох своїх напрацюваннях вченим вказувалося на необхідність навчально-наукової підготовки в організації ефективного ведення сільськогосподарського виробництва серед власників господарств у галузевих освітніх закладах [9].

М.В. Неручев займався публіцистичною діяльністю, яскраво себе проявивши саме головним редактором журналу «Руське господарство» (1869 р.) [8, с. 60]. За рахунок даної діяльності, дослідник ще активніше займався поширенням наукових знань та інноваційних аспектів сільськогосподарської діяльності. Зазначав при цьому в своїх

твердженнях, що це – необхідна умова досягнення економічного ефекту від організації господарства. Поділяємо думку О.В. Чаянова, що саме цей журнал відіграв велике значення для поширення та популяризації успіхів сільськогосподарської науки серед широкого кола користувачів [10].

Проводячи бібліографічний аналіз фундаментальних наукових праць М.В. Неручева, виокремили наступні виділені ним фактори формування ефективного ведення господарства, як основи сільськогосподарської економії: землю та покращення її властивостей; працю; капітал; державний вплив (аграрна політика) на ведення особистого сільського господарства; науковий підхід у веденні сільського господарства власниками; інноваційно-інтенсивні системи господарювання та підприємницькі засади діяльності власників; пасивний кліматичний чинник [2, с. 62; 3, с. 333; 4, с. 155; 5].

Причинами низького рівня розвитку сільськогосподарської економіки в пореформений час після 1861 р. та зменшення прибутковості господарств, М.В. Неручев вважав такими: нераціональне використання ресурсу праці; відсутність системи рахівництва в аграрній сфері та чіткого контролю за витратами виробництва; обмеженість науково-обґрунтованого підґрунтя у веденні сільського господарства; низький рівень особистого вміння власників ведення підприємницької діяльності; існування пережитків кріпосного права в аграрній сфері [7, с. 3].

Визначивши вище окреслені основні теоретико-методологічні засади сільськогосподарської економіки як науки за М.В. Неручевим (табл. 1), дійшли висновку щодо трактування цілі даної науки згідно наукового-практичного доробку вченого. Відповідно, визначили, що вона полягає в організації ефективної (прибуткової) діяльності господарства у синтезі підприємницьких та наукових засад ведення сільського господарства власником.

О.Ф. Фортунатов зазначає, що не існує такої галузі в агрономічному суспільствознавстві, тему якої б не торкнувся у своїх дослідженнях М.В. Неручев [1, с. 219]. Погоджуємося з даним твердженням щодо вагомості наукового доробку даного вченого, який становить близько 330 публікацій. В його працях піднято ряд важливих питань із галузі сільськогосподарської економіки щодо проблематики її розвитку, які залишаються актуальними і до нині. Власними дослідженнями М.В. Неручев, як один із яскравих представників наукової еліти в своїй галузі другої половини XIX ст., реалізовував важливі поставлені завдання перед вченими: поширення науково-обґрунтованих знань з аграрної

економіки за для збільшення прибутковості сільського господарства та виходу його з пореформеної кризи 1861 р.

Таблиця 1

Теоретико-методологічні засади сільськогосподарської економії в наукових працях М.В. Неручева другої половини ХІХ ст.

№ п/п	Наукові праці (рік)	Основні твердження і напрацювання
1	«Загальні умови покращення господарств» (1869 р.)	<p>Характеристика умов ведення економічно прибуткового господарства.</p> <p>Трактування гіпотези про «єдиний організм» з різними взаємозалежними розвиненими галузями в ньому на основі науково-обґрунтованих економічних та організаційних методів діяльності.</p> <p>Виділення основних факторів ефективного ведення господарства, як основи сільськогосподарської економії.</p>
2	«Огляд сільськогосподарської економії» (1870 р.)	державний галузевий вплив – як необхідний фактор формування та ведення ефективної сільськогосподарської економіки.
3	«Теорія ренти і сільськогосподарська практика» (1869 р.)	Землеробство та родючий ґрунт – один із факторів ведення раціонального сільського господарства та формування ефективної галузевої економіки.
4	«Характеристика наших господарств до 1861 р., і зміни які слідували в їх організації після 1861 р». (1866 р.)	<p>Характеристика основних причин низького рівня розвитку сільськогосподарської економіки в пореформений час після 1861 р. та зменшення прибутковості суб'єктів діяльності аграрної сфери.</p> <p>Виокремлення суб'єктивного фактору у формуванні економічно вигідного господарства – підприємницької діяльності власника.</p>

Джерело: розроблено автором на основі [2–7]

Список використаних джерел:

1. Козлов С.А. Российские ученые-аграрники XIX-XX века: Историко-биографические очерки / С.А. Козлов. – М.: Политическая энциклопедия, 2019. – 967 с.
2. Неручев М.В. Теория ренты и сельскохозяйственная практика // Русское сельское хозяйство. – 1869. – № 5. – С. 61–64.
3. Неручев М.В. Обзорение по сельскохозяйственной экономии // Российское сельское хозяйство. – 1870. – Т. 6. – № 6. – С. 323–339.
4. Неручев М.В. Обзорение правительственных распоряжений, касающихся русского сельского хозяйства // Российское сельское хозяйство. – 1870. – Т. 4. – № 1. – С. 152–167.
5. Неручев М.В. Общие условия улучшения хозяйств // Российское сельское хозяйство. – 1869. – Т. 1. – № 1. – С. 9–18.
6. Неручев М.В. Сообщение с фермы Петровской академии и способы улучшения скотоводства в русском хозяйстве // Русское сельское хозяйство. – 1870. – Т. V. – № 3. – С. 18–26.
7. Неручев М.В. *Характеристика наших хозяйств* до 1861 года и изменения, последовавшие в их организации после 1861 года // Сельское хозяйство и лесоводство. – 1866. – № 9. – Отд. II. – С. 2–4.
8. Нохрина В.А. Из истории сельскохозяйственной печати. Журнал «Русское сельское хозяйство» (1869–1876 гг.) / В.А. Нохрина // Библ.-информ. Дискурс, 2022. – Т. 2. – № 1. – С. 57–62.
9. Центральный государственный архив города Москвы. Отдел хранения документов до 1917. Ф.228. ОП.2. Д.158. ст. 12–15.
10. Чайнов А.В. Галерея деятелей МОСХ / А. В. Чайнов // Вестн. сел. х-ва, 1920. – № 4.